

УДК: 376.1-056.2

КОНЦЕПЦІЯ СОЦІОДИНАМІКИ КОРЕКЦІЙНО-РЕАБІЛІТАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Тетяна ДЕГТЯРЕНКО, Державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка,
м. Суми, Україна, t.dehtyarenko@gmail.com

У статті відмічається актуальність розроблення єдиної методологічної концепції щодо розбудови корекційно-реабілітаційної допомоги в сучасному освітньому просторі. На основі аналізу становлення й розвитку допомоги особам з психофізичними порушеннями, досягнень психолого-педагогічної науки і практики, змін суспільної парадигми реалізації допомоги особам з психофізичними порушеннями та/або з інвалідністю, нормативно-правової бази та в контексті сучасної управлінської парадигми розроблено концептуальні положення корекційно-реабілітаційної діяльності, які ґрунтуються на пріоритетності науково-методичних засад спеціальної педагогіки у визначенні потреб осіб з психофізичними порушеннями. До основних з них віднесено: неперервність надання корекційно-реабілітаційної допомоги особам з психофізичними порушеннями від народження та впродовж життя незалежно від місця проживання; необхідність введення функції управління корекційно-реабілітаційною діяльністю на регіональному та інституціональному рівнях; необхідність спеціальної професійної підготовки фахівців до здійснення управління процесом корекційно-реабілітаційної допомоги дітям з психофізичними порушеннями в різних галузях соціальної сфери, що забезпечить оптимізацію корекційно-реабілітаційної допомоги у кожній із галузей. Розроблена концепція соціодинаміки корекційно-реабілітаційної діяльності може стати підґрунтям для: 1) зміни модельної парадигми корекційно-реабілітаційної допомоги на рівні регіону; 2) оптимізації кадрової політики в соціальній галузі; 3) подальшої модифікації підготовки кадрів за сучасними викликами.

Ключові слова: соціодинаміка, корекційно-реабілітаційна діяльність, особи з психофізичними порушеннями, реформування системи спеціальної освіти.

Татьяна ДЕГТЯРЕНКО, Государственный педагогический университет имени А. С. Макаренко,
г. Сумы, Украина

КОНЦЕПЦИЯ СОЦИОДИНАМИКИ КОРРЕКЦИОННО-РЕАБИЛИТАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

В статье отмечается актуальность разработки единой методологической концепции относительно развития коррекционно-реабилитационной помощи в современном образовательном пространстве. На основе анализа становления и развития помощи лицам с психофизическими нарушениями, достижений психолого-педагогической науки и практики, изменений общественной парадигмы реализации помощи лицам с психофизическими нарушениями и/или с инвалидностью, нормативно-правовой базы и в контексте современной управленческой парадигмы разработаны концептуальные положения коррекционно-реабилитационной деятельности, которые основываются на приоритетнос-

© Дегтяренко Т., 2015

ти научно-методических основ специальной педагогики в определении потребностей лиц с психофизическими нарушениями. К основным из них отнесено: непрерывность предоставления коррекционно-реабилитационной помощи лицам с психофизическими нарушениями от рождения и в течении жизни независимо от местожительства; необходимость введения функции управления коррекционно-реабилитационной деятельностью на региональном и институциональном уровнях; необходимость специальной профессиональной подготовки специалистов к осуществлению управления процессом коррекционно-реабилитационной помощи детям с психофизическими нарушениями в разных областях социальной сферы, которая обеспечит оптимизацию коррекционно-реабилитационной помощи в каждой из областей. Разработанная концепция социодинамики коррекционно-реабилитационной деятельности может стать основой для: 1) изменения модельной парадигмы коррекционно-реабилитационной помощи на уровне региона; 2) оптимизации кадровой политики в социальной области; 3) дальнейшей модификации подготовки кадров в соответствии с современными вызовами.

Ключевые слова: социодинамика, коррекционно-реабилитационная деятельность, лица с психофизическими нарушениями, реформирование системы специального образования.

Tatiana DEHTYARENKO, State pedagogical university named after Makarenko, Sumy, Ukraine

CONCEPT SOCIODYNAMICS CORRECTIONAL-REHABILITATION ACTIVITIES

The article is marked urgency develop a unified methodological concept for developing correctional-rehabilitation help in today's educational environment. By analyzing the formation and development assistance to people with mental and physical disabilities, psychological and educational achievements of science and practice, changes the paradigm of social assistance to persons with mental and physical disabilities and / or disabilities, the legal framework and in the context of modern management paradigm developed correctional-rehabilitation activities based on priority scientific and methodological foundations of special education in identifying the needs of persons with mental and physical disabilities. The main ones include: continuity of correctional-rehabilitation help to individuals with mental and physical disabilities from birth and throughout life, regardless of place of residence; need for a control function correctional-rehabilitation activities at the regional and institutional levels, the need for special training professionals to manage the process of correctional-rehabilitation help for children with mental and physical disabilities in various fields of social services, ensuring optimization of correctional-rehabilitation help in each of the sectors. A conception sociodynamics correctional-rehabilitation activities could be the basis for: 1) change the paradigm model correctional-rehabilitation help at the regional level, 2) optimization of personnel policy in the social field, and 3) further modification training on modern challenges.

Keywords: sociodynamics, correctional-rehabilitation activity, persons with mental and physical impairments, the reform of the system of special education.

Зміни соціально-економічних умов в Україні, тенденції децентралізації влади зумовили нову парадигму розвитку допомоги особам з психофізичними порушеннями в Україні та механізм управління нею. В основі перебудови цієї системи допомоги мають бути науково обґрунтовані та розроблені концепції.

Наукове розроблення методичних засад реалізації навчання та виховання дітей з психофізичними порушеннями вимагає аналізу останніх досліджень і публікацій науковців у галузі спеціальної педагогіки та психології, у тому числі й концепцій. Головне призначення концепції полягає в інтеграції певного масиву знання, у прагненні використувувати його для пояснення, пошуку закономірностей. Так, за часи незалежності України діяльність науковців у галузі спеціальної педагогіки та психології безпосеред-

ньо була пов'язана з розв'язанням тих завдань, які були актуальними на часі: було обґрунтовано й розроблено кілька концепцій, які слугували підґрунтям для розбудови спеціальної та інклюзивної освіти дітей із психофізичними порушеннями в Україні. Серед них можна виокремити ті, що стосуються змісту навчання й виховання та концепції щодо організації діяльності системи спеціальної освіти.

Відповідно до першої групи можна віднести наступні концепції: Вихідні засади концепції освіти і виховання дітей з відхиленнями у розумовому розвитку (В. Бондар, І. Єременко), Концепція мовної освіти розумово відсталих школярів (Л. Вавіна), Концепція загальнонавчальної підготовки дітей до навчання в школі (Є. Соболевич), Проект концепції державного стандарту освіти розумово відсталих дітей (О. Хохліна, М. Козленко, Г. Мерсіянова, В. Турчинська), Концепція мовної та читачкої освіти учнів допоміжної школи (Н. Кравець), Концепція реалізації змісту дошкільної освіти дітей з порушеннями зору (Л. Вавіна, І. Гудим) та ін.

До другої групи концепцій можна віднести: Концепцію розвитку спеціальних закладів для учнів з вадами розумового розвитку (В. Бондар), Концепцію психологічного супроводу учнів 1 – 4 класів спеціальних закладів освіти для дітей з порушеннями зору (В. Кобильченко), Концепцію «Реабілітація дітей-інвалідів та дітей з обмеженими фізичними чи розумовими можливостями. Модель реабілітаційного центру (В. Бондар), Концепцію розвитку, навчання і соціалізації дітей з аутизмом (В. Тарасун, Г. Хворова), Концепцію «незалежного життя» особистості у соціально-реабілітаційній роботі (А. Шевцов), Концепцію інклюзивної освіти (за ред. В. Засенка), Концепцію психолого-педагогічного супроводу дітей з глибокими порушеннями зору раннього віку (від 0 до 3-х років) (І. Гудим), Концепцію розвитку дошкільної освіти дітей з порушеннями слуху (проект) (В. Жук, В. Литвинова, О. Таранченко, О. Федоренко, В. Шевченко) та ін.

Проте, незважаючи на істотні результати у галузі спеціальної педагогіки, вітчизняною науковою школою недостатньо уваги приділялось розробленню механізмів соціально-педагогічної підтримки дітей і дорослих з відхиленнями психофізичного розвитку та питанням управління системою корекційно-реабілітаційної допомоги як на інституціональному як і на регіональному рівнях. Відсутність методологічних міжгалузевих досліджень, які координували б функції різних галузей соціальної сфери зумовлена локальністю об'єктної галузі досліджень. Науково-експериментальні дослідження, що визначають моделі допомоги особам з обмеженнями життєдіяльності, переважно здійснюються за певними науковими напрямками й вирішують вузьковіdomчі проблеми різних галузей соціальної сфери. Варто зауважити, що відсутність міжгалузевої інтеграції результатів наукового пошуку обмежує можливість їх міжгалузевої екстраполяції. Проблема управління системою корекційно-реабілітаційної допомоги має міжгалузеве предметне та понятійне поле й потребує комплексного системного аналізу, оскільки охоплює діяльність кількох галузей соціальної сфери.

Означені проблеми надання соціально-педагогічної підтримки й корекційно-реабілітаційної допомоги особам з психофізичними порушеннями та відсутність визначення теоретико-методологічних засад управління системою корекційно-реабілітаційної допомоги особам з психофізичними порушеннями, а також необхідність удосконалення підготовки фахівців до управління цим процесом на державному, регіональному та інституціональному рівнях зумовили необхідність обґрунтування та розробки Концепції, яка висвітлює перспективи реформування галузей соціальної сфери за сучасними викликами.

Мета статті, висвітлити зміст концепції соціодинаміки корекційно-реабілітаційної діяльності, яка може стати підґрунтям для: 1) зміни модельної парадигми корекційно-реабілітаційної допомоги на рівні регіону; 2) оптимізації кадрової політики в соціальній галузі; 3) подальшої модифікації підготовки кадрів за сучасними викликами.

Передумови й причини розроблення концепції соціодинаміки корекційно-реабілітаційної діяльності:

- **соціальні**: визначаються загальною позитивною динамікою ставлення суспільства до осіб з психофізичними порушеннями. Визнання суспільством та державою важливості допомоги особам з фізичними та(або) психічними порушеннями свідчить про те, що вона стала суспільним феноменом та об'єктом державної політики. Суттєві, докорінні зміни в ставленні до осіб з фізичними та(або) психічними порушеннями виявляються у визнанні їх прав на освіту, медичну допомогу, соціальні блага та ін., що закріплено основним законом держави – Конституцією України.

Тенденція щодо погіршення здоров'я громадян України, що є проблемою й ускладнює їх соціалізацію та інтеграцію в суспільство, загострює проблему якісного забезпечення їх прав, оскільки це опосередковано впливає на якість життя;

- **історичні**: будь-які зміни історичної ситуації у світі й Україні не можуть спростувати ідею пріоритетності освіти, яка є базисом соціальної моделі допомоги особам з фізичними та(або) психічними порушеннями, фактичне забезпечення якої полягає в реалізації прав громадян на спеціальну освіту, рівних умов доступу й отримання якісних освітніх послуг незалежно від соціального і матеріального статусу, територіальних, релігійних, національних та інших відмінностей.

Основні положення Концепції базуються на закономірностях історичного розвитку допомоги особам з психофізичними порушеннями в Україні, прогресивних тенденціях організації та змісту допомоги цій категорії громадян у минулі часи.

Відомо, що на певному етапі розвитку суспільства формується нова парадигма допомоги особам з фізичними та(або) психічними порушеннями, у тому числі й в Україні. Від того, наскільки буде враховано попередній позитивний довід, здобутий як у світовому співтоваристві, так і в певній країні, залежатиме її ефективність;

- **правові**: міжнародні зобов'язання України, прийняті у зв'язку з ратифікацією міжнародної нормативної бази стосовно забезпечення прав особам з фізичними та(або) психічними порушеннями як громадян країни на отримання якісної допомоги, відображено у чинному в соціальній сфері законодавстві України.

Розроблення концепції обумовлено станом практики допомоги особам з психофізичними порушеннями та необхідністю поглиблення й прискорення тих процесів, які зарекомендували себе позитивно і відповідають сучасним міжнародним пріоритетам. Концепція спрямована на оптимізацію корекційно-реабілітаційної допомоги на рівні регіону, а також на певну переорієнтацію ключових принципів її організації та функціонування, зокрема шляхом максимально можливого забезпечення комплексності допомоги не залежно від території проживання особи з психофізичними порушеннями та інвалідністю.

Основні положення Концепції стануть логічним продовженням існуючих нормативно-правових документів й, зокрема, частиною державної, соціальної, кадрової політики України;

- **політичні** (управлінські): юридичне визнання основних прав осіб з фізичними та(або) психічними порушеннями як громадян України свідчить про необхідність забезпечення державою соціальної безпеки, зокрема, державних гарантій з отримання со-

ціальних послуг, у тому числі й корекційно-реабілітаційних, кожному громадянину країни відповідно до його індивідуальних потреб.

Зміни соціально-економічних умов країни, тенденції децентралізації влади обумовили нову парадигму розвитку допомоги особам з психофізичними порушеннями в Україні та механізм управління нею. У державній, соціальній політиці вона є пріоритетною, й стала предметом розробки багатьох нормативно-правових документів, які мають виконуватися виконавчими органами влади на низькому та інституціональному рівні управління й місцевим самоврядуванням кожної адміністративно-територіальної одиниці.

Багатоаспектність допомоги, розпорошеність її за різними галузями соціальної сфери та великим розмахом обслуговування – охоплення майже всієї території певної адміністративно-територіальної одиниці вимагають екстраординарного її координування, яке буде засновано на принципах, що забезпечать її цілісність, наступність, безперервність протягом усього життя особи з психофізичними порушеннями та інвалідністю, якість якої не буде залежати від географічного розташування території їх проживання.

- *наукові*: низка суперечностей практики обумовлених тим, що наукові розробки, інноваційні вирішення створюються в одній площині, функціонують в іншій, а споживач перебуває в третій (В. Симоненко [10]).

Проблеми в соціальній сфері при допомозі особам з психофізичними порушеннями та інвалідністю полягають у першочерговості практичних змін та відсутності їх наукового обґрунтування, що призводить до надмірних і недоцільних фінансових витрат і обумовлено недосконалістю комунікативних зв'язків у системі допомоги на регіональному рівні.

Наявна система наукового забезпечення функціонування корекційно-реабілітаційної допомоги підлягає доопрацюванню, це пояснюється відсутністю методології корекційно-реабілітаційної діяльності, теоретико-методологічних та наукових основ управління процесом корекційно-реабілітаційною допомогою як самостійною системою, зокрема, послідовної схеми методологічного та методичного забезпечення власне практичної корекційно-реабілітаційної діяльності та управління нею.

Розроблена концепція ґрунтується на врахуванні закономірностей й особливостей підготовки до самостійного життя осіб з фізичними й (або) психічними порушеннями, які здобуті корекційною педагогікою як наукою впродовж майже столітнього свого розвитку та позитивному досвіді практики реалізації освітніх послуг для цієї категорії осіб, виокремленому в результаті компаративного вивчення.

Метою Концепції є: 1) визначення з позицій корекційної педагогіки як науки основних підходів та механізмів створення, функціонування та управління регіональною системою корекційно-реабілітаційної допомоги особам з психофізичними порушеннями та інвалідністю, спрямованої на задоволення обґрунтованих потреб та очікувань споживачів допомоги; 2) забезпечення рівного й справедливого доступу усіх громадян до соціальних (у тому числі, корекційно-реабілітаційних, освітніх) послуг належної якості; 3) оптимізація реалізації допомоги через поліпшення кадрової політики у соціальній сфері в межах певної адміністративно-територіальної одиниці та, зокрема, підготовки кадрів відповідно до сучасних вимог практики та потреб ринку праці: формування індивідуального професійного потенціалу працівників для задоволення освітніх послуг та управління корекційно-реабілітаційною роботою.

Головними завданнями концепції є:

- захист інтересів громадян з психофізичними порушеннями та інвалідністю щодо отримання ними якісної корекційно-реабілітаційної допомоги незалежно від території їх проживання;
- створення передумов для первинної мотивації населення до отримання ними корекційно-реабілітаційної допомоги;
- поліпшення доступності, а саме: зменшення нерівності у доступі різних верств населення до корекційно-реабілітаційної (абілітаційної) допомоги впродовж їх життя;
- підвищення якості корекційно-реабілітаційних послуг на регіональному рівні за рахунок: 1) розробки методології корекційно-реабілітаційної діяльності; 2) створення моделі допомоги з врахуванням регіональних особливостей соціально-економічного розвитку; 3) акцентування уваги на особливостях управління регіональною системою корекційно-реабілітаційної допомоги та оптимізації кадрової політики на інституціональному рівні; 4) розробки теоретичної моделі підготовки фахівців до управління корекційно-реабілітаційною роботою;
- залучення уваги до ефективності державного фінансування й використання ресурсів у соціальній сфері на регіональному рівні, зокрема, стосовно допомоги особам із фізичними і (або) психічними порушеннями та інвалідністю;
- зростання задоволення громадян послугами в системі корекційно-реабілітаційної допомоги в межах певної адміністративно-територіальної одиниці;
- підвищення позитивного впливу системи корекційно-реабілітаційної допомоги на стан соціалізації та інтеграції у суспільство осіб з психофізичними порушеннями та інвалідністю.

При визначенні принципів Концепції ми виходимо з положення соціальної зумовленості модернізаційних процесів, а також єдності історичного й логічного, загального й особливого, загальнолюдського й національного, колективного й індивідуального та необхідності реалізації загальнонаукових принципів історичності, системності, світоглядно-методологічного плюралізму й гуманізму.

З-поміж принципів корекційно-реабілітаційної діяльності можна визначити:

- принцип історичності;
- принцип ієрархічності;
- принцип необхідної різноманітності (адекватності);
- принципи цілісності, інтегративності, комплексності;
- принципи соціодинаміки, додатковості, комунікативності (відкритості);
- принципи динамічності, неперервності, наступності;
- принцип територіальної інтегративності;
- принцип проблемно-ситуативної спрямованості та багаторівневості аналізу, у тому числі й системного.

Визначені в процесі дослідження принципи корекційно-реабілітаційної допомоги можуть бути запропоновані як основоположні. Вони дадуть змогу визначити загальнометодологічні детермінанти реалізації цілей корекційно-реабілітаційної діяльності шляхом пізнання закономірностей у системі: «людина – суспільство – економіка». Розкриємо основні принципи на яких повинна базуватися реалізація практичної корекційно-реабілітаційної діяльності:

1. Принцип історичності. При організації допомоги особам з психофізичними порушеннями треба враховувати динаміку корекційно-реабілітаційної допомоги: виникнення, розвиток, періоди стагнації.

Динаміка розвитку допомоги особам з психофізичними порушеннями має два аспекти – філогенетичний та онтогенетичний:

Відповідно до філогенетичного аспекту діяльність галузей соціальної сфери загалом та колективу будь-якого закладу, що здійснює допомогу особам з психофізичними порушеннями, зокрема, будується на основі багатовікового досвіду всього людства. У нашій країні такий досвід набуто у сфері практичної діяльності – у системі спеціальної освіти, теоретичний – у науковій галузі спеціальна (корекційна) педагогіка, рекомендації яких має бути враховано під час перебудови системи корекційно-реабілітаційної допомоги особам із психофізичними порушеннями.

Згідно з онтогенетичним аспектом при впровадженні будь-яких інновацій у будь-якому закладі, при оцінках діяльності того чи іншого практичного працівника необхідно насамперед враховувати, чи відповідає його освіта сучасним вимогам до його професійної підготовки на обійманій посаді, який у нього стаж роботи за спеціальністю та в якому віці він перебуває.

2. Принцип ієрархічності [8, 201]. Діяльність може здійснюватися в різних аспектах (як управління організаційною структурою та як управління динамічним процесом під час безпосередньої практичної реалізації). На рівні технологічного процесу можна успішно використовувати всю сукупність наявних засобів і способів діяльності для вирішення поточних завдань в умовах, що змінюються. На різних ієрархічних рівнях управління соціальною сферою, причетних до реалізації допомоги особам із психофізичними порушеннями, важливо забезпечити здатність до швидкого орієнтування в ситуаціях, що змінюються, розробити й оволодіти загальними алгоритмами раціональної побудови дій та їх послідовності, сформувані вміння планування дій і діяльності. Оскільки принцип ієрархічності поширюється на організацію діяльності колективного суб'єкта: у будь-якому людському співтоваристві стосунки людей будуються за принципом «керівник – підлеглий» – незалежно від того, яка система правління прийнята в тій чи іншій державі (нехай навіть із найвищим рівнем децентралізації влади), у будь-якому закладі й т.п.;

3. Принцип необхідної різноманітності (принцип адекватності), згідно з яким, по-перше, моделі, проекти, конструкції необхідно конструювати так, щоб їх можна було легко пристосовувати, адаптувати до умов, що швидко змінюються; по-друге, цей принцип спрямовує діяльність закладу на необхідність розв'язання лише тих проблем, для яких рівень кваліфікації, набутий досвід працівників або колективу в цілому перевищує необхідний для розв'язання даної проблеми рівень.

4. Принцип цілісності, інтегративності (емерджентності). Цей принцип наголошує, що, з одного боку, система має властивості більші, ніж сума елементів, компонентів, які входять до неї, з іншого боку, елементи, компоненти, при введенні в систему не тільки втрачають частину своїх властивостей, функцій, а й, на нашу думку, на рівні тактики (технологічної фази) корекційно-реабілітаційного процесу їх діяльність набувають ознак інтеграції. Отже, при модифікації системи допомоги особам з психофізичними порушеннями її складові елементи не відокремлюються один від одного, а, навпаки, набувають додаткових функцій.

5. Принцип комунікативності (принцип відкритості) [8, 207]. Принцип (закономірність) комунікативності в філософії й загальній теорії систем означає, що система не ізольована від інших систем, а пов'язана безліччю комунікацій із середовищем [1; 3; 9; 13; 14; 15 та ін.].

Цей принцип можна адаптувати для практичної корекційно-реабілітаційної діяльності в такий спосіб: а) існує необхідність комунікативних зв'язків між різними галузями соціальної сфери як на рівні закладів, що її реалізують, так і на рівні управління ними; б) у процесі практичної корекційно-реабілітаційної діяльності фахівець вступає у взаємодію зі своїми колегами, з керівниками закладу, з батьками, з працівниками інших галузей соціальної сфери тощо; в) практична діяльність особи з психофізичними порушеннями пов'язана безліччю комунікативних зв'язків з діяльністю інших людей, зачіпає їх інтереси, так само як діяльність інших людей безпосередньо або опосередковано впливає на практичну діяльність даної людини.

6. Принципи соціодинаміки та додатковості. Реалізація цих принципів зумовлена необхідністю постійної модифікації системи корекційно-реабілітаційної допомоги відповідно до визначених вище принципів, оскільки система має бути адекватною та відкритою. Оновлення системи має тривати безперервно, завдяки впровадженню інновацій та постійному удосконаленню змісту, форм, структури та інших складових як корекційно-реабілітаційної допомоги, так і управління нею.

На основі узагальнення результатів вивчення проблеми допомоги особам з психофізичними порушеннями та/або з інвалідністю нами розроблено основні положення концепції соціодинаміки корекційно-реабілітаційної діяльності, яка містить такі ідеї, які дають можливість забезпечити системний, процесуальний та функціональний підходи до її реалізації й визначити її загальну модель:

- перша концептуальна ідея полягає в неперервності надання корекційно-реабілітаційної допомоги. Основною сутністю цієї ідеї є комплексна допомога впродовж життя людини з психофізичними порушеннями та/або з інвалідністю не залежно від місця проживання.

Вона має ґрунтуватися на принципах історичності, ієрархічності, цілісності та інтегративності (емерджентності), адекватності, комунікативності, соціодинаміки, додатковості тощо.

У межах цієї концептуальної ідеї мають бути визначені концептуальні засади управління корекційно-реабілітаційною діяльністю на регіональному рівні та на рівні закладу, на рівні безпосередньої практичної допомоги особам з психофізичними порушеннями та/або з інвалідністю;

- друга концептуальна ідея щодо впливу соціодинаміки корекційно-реабілітаційної допомоги на корекційно-реабілітаційну діяльність, у свою чергу, на зміну визначень до професіональних вимог; на модернізацію підготовки фахівців, зокрема до управління корекційно-реабілітаційною діяльністю.

Основною ідеєю цього компонента концепції соціодинаміки корекційно-реабілітаційної діяльності є формування нової парадигми підготовки фахівців відповідної сучасної соціодинаміки допомоги, яка має ґрунтуватися на: а) виокремленні як самостійної методології корекційно-реабілітаційної діяльності; б) науковому обґрунтуванні процесів управління корекційно-реабілітаційною діяльністю та допомогою; в) оптимізації кадрового забезпечення корекційно-реабілітаційної діяльності в Україні; г) модифікації підготовки фахівців.

Розробка моделі концепції охоплює такі етапи:

1 етап. Визначення завдань на підставі аналізу інформаційних джерел і літератури з проблеми дослідження, мети й завдань допомоги особам з психофізичними порушеннями та з інвалідністю й аналізу стану практики її реалізації;

2 етап. Визначення пріоритетних напрямів та виявлення провідних завдань концепції.

3 етап. Визначення: а) методології корекційно-реабілітаційної діяльності; б) організаційних засад корекційно-реабілітаційної допомоги та управління нею на рівні регіону; в) принципів її діяльності; моделей, що забезпечують реалізацію якісної, безперервної допомоги особам з психофізичними порушеннями та інвалідністю незалежно від місця проживання; г) оптимізації системи корекційно-реабілітаційної допомоги на рівні регіону.

4 етап. Оцінка стану й вибір моделей оптимізації кадрової політики, створення теоретичної моделі підготовки фахівців до управління процесом корекційно-реабілітаційної допомоги.

5 етап. Апробація запропонованих моделей і визначення шляхів впровадження інтегральної моделі системи корекційно-реабілітаційної допомоги.

При трактуванні поняття соціодинаміка йдеться про рух, зміну, розвиток будь-чого залежно від зміни, розвитку суспільства та в зв'язку з ним. Предметом вивчення стає не стільки певний об'єкт або явище самі по собі, скільки суспільні чинники або соціальні механізми, що рухають його. Найважливіші основні частини інтегрованої культури часто взаємозалежні: у разі зміни однієї з них інші неминуче піддаються схожій трансформації.

Аналіз соціодинаміки допомоги особам з психофізичними порушеннями або з інвалідністю засвідчив, що ця допомога не є конгломератом розрізнених соціальних явищ, жодним чином не пов'язаних між собою та застиглих у своєму розвитку, тому що в системі корекційно-реабілітаційної допомоги обов'язково відбуваються явища, коли: а) зміни в соціумі трансформують підходи до реалізації допомоги особам з психофізичними порушеннями або з інвалідністю; б) зміни в одній із галузей соціальної сфери, що надають допомогу особам з психофізичними порушеннями та/або з інвалідністю, обумовлюють зміни в інших.

Ознайомлення з працями, присвяченими розгляду процесів соціодинаміки в різних сферах людської діяльності (теорії «соціокультурної динаміки»; теорії «економічної соціодинаміки» та ін.) допомогло розробити теоретичні засади теорії соціодинаміки корекційно-реабілітаційної діяльності.

Було визначено, що основними напрямками дослідження корекційно-реабілітаційної діяльності в соціальній сфері мають бути:

1) формування організаційних засад функціонування корекційно-реабілітаційної допомоги:

- як системи, підсистемами якої є галузі соціальної сфери: охорона здоров'я, освіти, праці та соціального захисту;
- як процесу неперервності та наступності в застосуванні сучасних технологій;
- як об'єкта дослідження корекційної педагогіки: проблеми управління корекційно-реабілітаційною діяльністю;

2) розроблення теоретико-методологічних основ управління корекційно-реабілітаційною допомогою:

- визначення категоріальної сутності управління корекційно-реабілітаційною допомогою;
- розроблення методології корекційно-реабілітаційної діяльності;
- визначення наукових підходів до управління процесом корекційно-реабілітаційної допомоги;

- опис методологічних засад формування та реалізації кадрової політики в системі корекційно-реабілітаційної допомоги;

3) розроблення організаційно-методичних аспектів управління корекційно-реабілітаційною допомогою, а саме:

- стратегії розвитку корекційно-реабілітаційної допомоги як складової стратегії соціально-економічного розвитку;

- модельної парадигми системи корекційно-реабілітаційної допомоги на регіональному рівні: організаційної структури та структури управління;

- організаційних механізмів забезпечення управління системою корекційно-реабілітаційною допомогою на регіональному рівні;

4) розробка й апробація професійно-орієнтованої стратегії: підготовка фахівців до управління процесом корекційно-реабілітаційної допомоги:

- стан, проблеми й тенденції підготовки фахівців у контексті модернізації регіональної системи корекційно-реабілітаційної допомоги;

- удосконалення професійно-орієнтованої стратегії як імператив прогресивних змін корекційно-реабілітаційної діяльності;

- формування теоретичної бази вищих навчальних закладів для підготовки студентів до здійснення управління процесом корекційно-реабілітаційної допомоги та ін.

Результати проведених досліджень зазначених напрямів мають стати базисом практичної корекційно-реабілітаційної діяльності та управління нею, що буде сприяти оптимізації системи корекційно-реабілітаційної допомоги не тільки на рівні регіону, а й на державному рівні.

Розроблена нами концепція соціодинаміки корекційно-реабілітаційної діяльності може стати підґрунтям для: 1) зміни модельної парадигми корекційно-реабілітаційної допомоги на рівні регіону; 2) оптимізації кадрової політики в соціальній галузі; 3) подальшої модифікації підготовки кадрів за сучасними викликами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Анохин П. К. Философские аспекты теории функциональной системы / П. К. Анохин. – М. : Наука, 1978. – 304 с.
2. Засенко В. Діти з особливими потребами: пріоритетні напрями державної політики України в галузі освіти, соціального захисту й охорони здоров'я / В. Засенко, А. Колупаєва // Дефектологія. Особлива дитина : навчання і виховання. – № 3(71). – 2014. – С. 20 – 30.
3. Исследования по общей теории систем : сб. переводов / под ред. В. Н. Садовского и Э. Г. Юдина. – М. : Прогресс, 1969. – 520 с.
4. Гудим І. Концептуальні підходи до організації психолого-педагогічного супроводу дітей раннього віку з глибокими порушеннями зору / І. Гудим // Дефектологія. Особлива дитина : навчання і виховання. – № 2(66). – 2013. – С. 22 – 26.
5. Концепція спеціальної освіти осіб з особливостями психофізичного розвитку в найближчі роки та на перспективу / Академії педагогічних наук. Інститут дефектології / за ред. В. І. Бондаря, Л. С. Вавіної. – К., 1996. – 36 с.
6. Концепція інклюзивної освіти (за ред. В. В. Засенка) // [Електронний ресурс]. – 2010. – Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua>.
7. Концепція розвитку дошкільної освіти дітей з порушеннями слуху. Проект / В. Жук, В. Литвинова, О. Таранченко, О. Федоренко, В. Шевченко // Особлива дитина : навчання і виховання. – № 2(70). – 2014. – С. 38 – 43.
8. Новиков А. М. Методология образования / А. М. Новиков. – 2-е изд. – М. : Эгвес, 2006. – 488 с.
9. Сергеева В. П. Управление образовательными системами : прогр.-метод. пособие / В. П. Сергеева. – 4-е изд. – М. : Народное образование : ЦГЛ, 2002. – 144 с.

10. Симоненко В. К. Стратегія інноваційного розвитку України на 2010-2020 роки в умовах глобалізаційних викликів : виступ на парламентських слуханнях Голови Рахункової палати України [Електронний ресурс] / В. К. Симоненко // Стратегія інноваційного розвитку України на 2010 – 2020 роки в умовах глобалізаційних викликів. – Режим доступу : http://www.ac-rada.gov.ua/control/main/uk/publish/article/1469535?cat_id= 440.
11. Скрипник Т. Концепція навчання та розвитку дітей із розладами аутичного спектра/ Т. Скрипник // Дефектологія. Особлива дитина : навчання і виховання. – № 2(66). – 2013. – С. 7-11.
12. Таранченко О., Федоренко О. Концепція розвитку системи освіти осіб із порушеннями слуху в Україні (проект) / О. Таранченко, О. Федоренко // Особлива дитина : навчання і виховання. – № 1(73). – 2015. – С. 26 – 33.
13. Третьяков П. И. Адаптивное управление педагогическими системами : учеб. пос. для вузов / П. И. Третьяков, С. Н. Митин, Н. Н. Бояринцева. – М. : Академия, 2003. – 368 с.
14. Уемов А. И. Методы построения и развития общей теории систем / А. И. Уемов. – М. : Наука, 1971. – 18 с.
15. Уемов А. Системный подход и общая теория систем / А. И. Уемов. – М. : Мысль, 1978. – 272 с.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Anokhyn P. K. (1978). *Filosofskie aspekty teoryi funktsional'noy systemy*. Moscow, Nauka. (In Russian).
2. Zasenka V., Kolupaieva A. (2014). Children with special needs: priorities for the national policy in education, social protection and healthcare in Ukraine. *Exceptional child: teaching and upbringing*, 3(71), 20 – 30. (In Ukrainian).
3. Hudym I. (2013). *Conceptual Approaches to the Organization Early Intervention for Infant with Visual Impairments*. *Defektologhiia. Exceptional Child: Teaching and Upbringing*, 2(66), 22 – 26. (In Ukrainian).
4. *Yssledovaniya po obshchey teoryi system : sb. perevodov / pod red. V. N. Sadovskoho y Zh. H. Yudyna*. 1969, Moscow, Prohress. (In Russian).
5. *Kontseptsiiia spetsialnoi osvity osib z osoblyvostiamy psykhofizychnoho rozvytku v naiblyzhchi roky ta na perspektivu / Akademii pedahohichnykh nauk. Instytut defektologhii / za red. V. I. Bondaria, L. S. Vavinoi*. Kyiv, 1996. (In Ukrainian).
6. *Kontseptsiiia inkluzivnoi osvity (za red. Zasenka V.V.)* [Electronic resource]. –Access mode: <http://www.mon.gov.ua>. (In Ukrainian).
7. *Conception of preschool education for children with hearing impairments*. Taranchenko O. M., Fedorenko O. F., Zhuk V. V., Lytvynova V. V., Shevchenko V. M. (2014). *Exceptional Child: Teaching and Upbringing*, Vol. 2(70), pp. 38 – 43. (In Ukrainian).
8. *Novykov A. M.* (2006). *Metodologhiya obrazovaniya*. Moscow, Zhvess. (In Russian).
9. *Serheeva V. P.* (2002). *Upravlenye obrazovatel'nyimi sistemami : prohr.-metod. posobyie*. Moscow, Narodnoe obrazovaniye: TS•HL. (In Russian).
10. *Symonenko V. K.* *Stratehiya innovatsiynoho rozvytku Ukrayiny na 2010 – 2020 roky v umovakh hlobalizatsiynykh vyklykiv : vystup na parlament's'kykh slukhannyakh Holovy Rakhunkovoyi palaty Ukrayiny* [Electronic resource]. – Access mode: http://www.ac-rada.gov.ua/control/main/uk/publish/article/1469535?cat_id= 440. (In Ukrainian).
11. *Skrypnyk T.* (2013). *Education and Training Concept of Children with Autism Spectrum Disorders*. *Defektologhiia. Exceptional Child: Teaching and Upbringing*, Vol. 2(66), pp. 7 – 11. (In Ukrainian).
12. *Taranchenko O. M., Fedorenko O. F.* (2015). *The concept of the national system of education of persons with hearing impairment in Ukraine*. *Exceptional Child: Teaching and Upbringing*, Vol. 1(73), 26 – 33. (In Ukrainian).
13. *Tret'yakov P. Y.* (2003). *Adaptivnoye upravlenye pedahohicheskimi sistemami : ucheb. pos. dlya vuzov*. Moscow, Akademyia. (In Russian).
14. *Uemov A. Y.* (1971). *Metody postroyeniya y razvytiya obshchey teoryi system / A. Y. Uemov*. Moscow: Nauka. (In Russian).
15. *Uemov A.* (19787). *Systemnyy podkhod y obshchaya teoryiya system*. Moscow : Mysl'. (In Russian).